

Jazyková výuka pro populaci s dyslexií.

Ing. Dagmar Rýdlová, www.jazyky-bez-barier.cz

Souhrn:

Článek přináší úvodní informace o dyslexii, tj. poruše čtení a jejích projevech. Seznamuje s dalšími zdroji podrobnějších informací o dyslexii, o speciálních výukových pomůckách, zmiňuje odkazy a kontakty na odborníky v této oblasti; v závěru nabízí náměty, rady a doporučení, čeho se vyvarovat při výuce cizích jazyků.

Klíčová slova:

dyslexie, jazyková výuka, učební pomůcky, bezbariérová učebnice.

1. Úvod

Co poradit dospělému člověku, který se potřebuje naučit cizí jazyk, ale s jazykovou výukou má potíže? V první řadě je třeba společně s ním zodpovědět několik otázek: *Proč se potřebujete cizí jazyk učit? Jaké úrovně chcete dosáhnout? Budete chodit do kurzu? Nebo chcete dále studovat a cizí jazyk vás tudíž nemine? Byla u vás diagnostikována dyslexie? Nemáte žádnou takovou diagnózu, ale myslíte si, že byste mohl být dyslektik? Nevíte co to dyslexie je?*

Abyste mohli klientovi, který dle Vašeho názoru může trpět poruchou čtení, dobře poradit, potřebujete mít alespoň základní informace o dyslexii, jejích projevech a vhodných studijních postupech pro dyslektiky. Užitečné Vám také budou odkazy na odborníky, sdružení, webové stránky a jiné zdroje informací o dyslexii. Obojí se Vám pokusím nabídnout v následujícím článku.

2. Definice dyslexie

Definice dyslexie je celá řada a čím více se o dyslexii ví, tím jsou definice složitější. Význam slova dyslexie je porucha čtení. V angličtině se používají výrazy slovní nebo čtecí slepota. Tyto problémy nesouvisí s inteligencí. Osobní diagnostiku si dospělí mohou udělat snadno. Zkuste si to také: Vynecháváte při psaní čárky a háčky? Vynecháváte nebo zaměňujete písmena či celé slabiky? Děláte chyby při čtení? Už jste někdy šli na výstavu českého umění a byla to výstava umění čínského? Už jste někdy přečetli na masné nápis, že mají levnější krutý nářez a oni zlevnili krutý nářez? Už jste někdy v prodejně pečiva přečetli rukou psaný nápis čokoládový hlupák místo čokoládový loupák? Už se vám párkrát povedlo poslat peníze příkazem k úhradě na jiný účet, protože jste zpřeházeli pořadí čísel? V tom případě vítejte do klubu dyslektiků, je nás cca 10 % populace.

3. Špatná a dobrá zpráva pro dyslektiky

Neexistuje jedno snadné a rychlé řešení pro dyslektiky, kteří se chtějí naučit cizí jazyk. Existuje ale řada různých cest, jak dosáhnout dílčích pokroků. Považuji za užitečné poskytnout vám konkrétní kontakty na odborníky, kteří umí dyslektikům pomoci a přidat pár dobrých rad.

a. Zdroje informací, pomůcky a užitečné kontakty

Za přečtení určitě stojí **kniha „Cizí jazyky a specifické poruchy učení“** od Olgy Zelinkové, kterou v roce 2005 vydalo nakladatelství TOBIÁŠ.

Chce-li někdo studovat a je diagnostikovaný dyslektik, má ze zákona nárok na určité úlevy.

Individuální diagnostiku a poradenství v této oblasti poskytuje doc. PaedDr. Olga Zelinková, CSc. Více se dozvíte na stránkách www.zelinkova.cz (telefon 241 740 148, mobil 605 42 66 81, e-mail: zelinkova@mymail.cz).

Určitě stojí za to navštívit **DYS-centrum Praha**, Korunovační 8, Praha 7. Zde si můžete osobně prohlédnout asi největší vystavenou sbírku učebních pomůcek, literatury a informací o dyslexii. (Bližší informace na www.dyscentrum.org)

Můžete se také informovat na webových stránkách **České společnosti dyslexie**; www.czechdyslexia.cz/.

Jste-li vizuální typ a rádi si hrajete, velmi uvítáte 12 ukázek na téma **Názorné pomůcky pro pochopení slovíček a gramatiky**. Jsou to jednoduché vystřihovánky, skládačky a hry, které konkretizují abstraktní jazykové jevy v angličtině. Každá pomůcka je popsána a nakreslena. Můžete si zde také spustit animaci, která slouží k pochopení principu hry. U většiny pomůcek jsou rovněž malé ukázky využití v praxi. Více se dozvíte na www.dys-baba.cz.

Pokud máte rád(a) počítače a jste spíš tvůrčí a podnikavý typ, jistě uvítáte speciální **software pro jazykovou výuku pro dyslektiky** na www.jazyky-bez-barier.cz. Je možné zde využívat jednoduchý editor psané a mluvené řeči a obrázků, metodický browser a veřejnou knihovnu multimediálních souborů. Speciální metodika umožňuje osahat si specifickým způsobem probírané učivo, lépe si ho srovnat v hlavě a snáze zapamatovat.

Potřebujete-li jako dospělý dyslektik dosáhnout pokroku v angličtině a nevádí vám učebnice pro děti, můžete využít dvě **bezbariérové učebnice angličtiny**, které vydalo pedagogické **nakladatelství SPN**. Jsou určeny dětem ve 3. a 4. ročníku, ale obsahují slovíčka a věty, které mohou dobře využít i dospělí. V roce 2009 by měla vyjít ještě navazující učebnice pro 5. ročník. K dispozici jsou klasické papírové učebnice. Každá obsahuje 30 lekcí, slovní zásobu a cvičení k procvičování probrané gramatiky. V čem je tedy šance pro dyslektika? K učebnicím je možné si přiojednat CD-ROM s bezbariérovou formou učení. CD-ROM obsahuje celou učebnici s identickým obsahem v identické struktuře. Všechna cvičení jsou již vypracovaná ve správné formě a jsou napsaná a namluvená česky i anglicky. Nemusíte se tedy učit jednotlivá slovíčka a aplikovat gramatiku. Nestresuje vás, jak vám to nejde a jak často děláte chyby. Prostě se jen učíte krátké věty pomocí čtyř metodických her – „Prozkoumej slova a věty“, „Tvoř a boř slova a věty“, „Piš a boř slova a věty“ a „Nabarvi slova a věty“. Program nabízí kvalitní výuku angličtiny příjemnou formou, která vám pomůže udržet pozornost. Nedovolí vám chybovat, nestresuje Vás a neohrožuje Vaši důstojnost a sebeúctu. Viz web www.spn.cz. Více informací o bezbariérové výuce angličtiny vám poskytne přímo šéfredaktorka SPN Dr. Marie Novotná na telefonní lince 224 931 447. Je první šéfredaktorkou z celé řady nakladatelství, která pochopila význam speciální podpory dyslektiků při jazykové výuce a rozhodla se realizovat tento specifický projekt.

4. Rady a náměty

a. Ekonomika a zlepšování procesů

Běžná populace dosahuje při studiu cizího jazyka s přiměřenou námahou odpovídajících výsledků. Dyslektik při studiu cizího jazyka vůbec nedosahuje výsledků přiměřených vynaložené námaze a nákladům. Každý podnikatel by firmu s takovouto bilancí okamžitě zavřel. Není tedy možné zůstat u tradičního stylu výuky. Je třeba sledovat proces výuky a hledat vlastní způsob, který Vám při učení vyhovuje lépe než jiný. Je to mravenčí práce, ale je užitečnější než výuku vzdát. Místo nářku, že to nejde, nebo nadávání, že jsem nemožný, nebo že učitel je nemožný, nebo vymlouvání se, že vůbec nemám čas, je třeba sledovat proces výuky a mluvit o něm také s jinými lidmi. Proč se nám daří vyrábět stále lepší a lepší výrobky? Protože víme, co chceme a umíme ovlivňovat výrobní postupy. Je to přirozené, protože výrobní postupy jsou viditelné, uchopitelné. Procesy probíhající v mozku při učení jazyků jsou nám podstatně méně známé, ale jsou neméně důležité. Proto je zefektivnění způsobu učení se mnohem náročnější.

b. POZOR – Co jednomu prospívá, druhému může škodit

Viděla jsem celou řadu různých pomůcek určených pro výuku dyslektiků. Některé mně osobně připadají prospěšné, jiné pokládám za vysloveně škodlivé. Jako dospělý dyslektik zažívám při jazykové výuce dost vlastního zmatku a nejistoty. Některé učebnice jsou plné cvičení, která můj vlastní chaos a nejistotu znásobují. Problém je kupř. v tom, že různé metody, které se používají ve výuce mateřského jazyka u dětí předškolního a mladšího školního věku pro „nápravu“ zrakového a sluchového vnímání, jsou mechanicky převzaty a používány ve výuce cizího jazyka. Uvedu příklady: Několik slov je napsáno dohromady a úkolem je oddělit je od sebe čarou. Z výrazu „Tojkrásnýden.“ vytvoříme větu „To je krásný den.“ České větě „to je krásný den“ každý Čech dobře rozumí. Ale ne každý zpočátku zná formu a obsahy slovíček v angličtině a porozumí větě „It is a nice day“. Už jen to je pro dyslektika obtížné dekodovat a pochopit. Tak proč mu „házet klacky pod nohy“ cvičením typu „Itisaniceday.“ To zvládne rozluštit dobrý angličtinář, ale ne dyslektik, který se učí angličtinu jako další jazyk.

Ani hru s kartičkami, mezi učiteli velmi oblíbenou, nepovažuji pro dyslektiky za vhodnou. Děti dostanou kartičky a mají za úkol poskládat z nich slova. Učitelé hru obhajují, že děti ji mají velmi rády. Když se jich však zeptáme, zda děti skládají slova správně, odpovídají, že ne, že při skládání dělají mnoho chyb. Tím si ale chyby fixují do paměti. Skládání slov z písmenek na kartičkách je určitě výborné, pokud dítě dostane jako podklad správně napsané slovo a skládá kartičky se správnými písmeny ve správném pořadí. Učitelé ovšem nechápou, že tímto způsobem se děti také učí.

Proč píšu o dětech, když je moje úvaha určena dospělým? Někteří pilní dospělí, kteří se chtějí naučit cizí jazyk a neznají postupy vhodné pro dospělé, používají postupy určené dětem. Lepší něco než nic. Zde je ovšem namísto opatrnost. Některé běžné metody výuky nejsou pro dyslektiky vhodné! A přitom se tyto metody používají v učebnicích pro děti i pro dospělé. Pro testování znalostí slovíček a gramatiky se používá metoda, kde ze čtyř napsaných slov jsou tři špatně a jedno správně. Stejně tak u vět. Ze čtyř jsou tři napsané špatně a jedna dobře. Co se může stát dyslektikovi? Ten největší nesmysl, největší chybu, kterou tam uvidí, si podvědomě otiskne do paměti a začne tento tvar používat. To je skutečně kontraproduktivní!

c. Sytý hladovému nevěří

Mnozí učitelé a žáci mají od přírody vhodné dispozice pro jazykovou výuku a řada dílčích mozkových mechanismů jim funguje podvědomě, aniž by si cokoliv uvědomovali. Ani při dobré informovanosti o dyslexii a dobré vůli se nedokáží jazykově nadaní lidé vžít do pocitů a situace dyslektiků. Proto mezi vyučujícími a žáky s dyslexií dochází k celé řadě nedorozumění. I na to se musí dospělý dyslektik, který se rozhodne naučit cizí jazyk, připravit.

5. Závěr

Naučit se cizí jazyk s dyslexií je běh na dlouhou trať. Nastínila jsem, kudy vedou cesty a jaké překážky se na nich mohou vyskytnout. Závěrem bych se chtěla zmínit o novém společenském modelu vzdělávání. Dříve jsme měli tzv. pyramidový model řízení vzdělávání. Za nejlépe informované byli oficiálně považováni zaměstnanci MŠMT, kteří schvalovali nakladatelům učebnice, podle kterých mají učitelé učit. Někteří žáci a studenti měli štěstí a naučili se z nich jazyk, jiní měli smůlu a nenaučili se ho. Všichni jsme čekali na „kvalifikovanou hromadnou nabídku“. Čím déle jsem v oboru, tím více vidím, že je třeba vylepšovat „kvalifikovanou individuální poptávku“. Je třeba ukazovat dyslektikům cesty a učit je vyžadovat od učitelů způsob a metody výuky, které jim pomáhají. Cílem mého článku je proto také přispět k osvětě o jazykovém vzdělávání dospělých s dyslexií.

V Praze dne 19. 4. 2008

Ing. Dagmar Rýdlová
Zvonková 13, 106 00 Praha 10
607 232 906
info@jazyky-bez-barier.cz